Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Isak Samokovlija

Meša Selimović

Jednu svoju pripovijetku poslije rata Samokovlija je posvetio Majci Sari, srećan što je umrla prije rata i nije doživjela strahote kojima smo mi bili svjedoci. Tu najgorču od svih posveta koje znam, navodim po nesigurnom sjećanju, jer je nigdje u njegovim sabranim i izabranim djelima nisam mogao naći, a vremena za istraživanje po bibliotekama nemam, ali sam siguran da je smisao tačan. Ne znam zašto je ta neobična piščeva riječ izostavljena. Možda zato što je suviše gorka, a nama smeta krik, miliji nam je optimizam. Time je oštećen autor, oštećena je istina, a oštećeni smo i mi za jedno krvavo svjedočenje. I ta posveta, osim svega što znam o njemu, potvrduje koliko je Isak bio emotivan, duševan, dobar čovjek: druženje s njim predstavljalo je rijetko uživanje, nikad i ničim nisi bio ugrožen, a iz njega je neprestano zračilo nešto posebno, lijepo i plemenito. Znao je i da se našali, znao je i da odgovori na ubod, ali je malo zla bilo u njemu: koliko da nije dosadno.

"Rođen sam u Goraždu (kaže u zapisu 'Sunce nad Drinom 1947'), u toj maloj varošici Istočne Bosne kroz koju teče divna i plahovita Drina. Gotovo cijelo svoje djetinjstvo proveo sam na toj rijeci. Drina je za me jedan od najdubljih doživljaja. Zanosila me je kao neko živo, božanstveno biće. Njena bistra čarobna zelena boja, puna sunca, koja mi se tih godina redovno slijevala u dušu svakog ljeta, ispunila me za cijeli život vedrinom, čistotom i nekom čudesnom snagom…Zavolio sam Drinu, onom, gotovo neshvatljivom, ljubavlju kojom ju je volio Klindžo, junak moje pripovijetke 'Drina'". –Od zločina na rijeci, razboljela se njegova Drina, pomućene su sve njegove uspomene iz djetinjstva, zatrovan je njegov život.

Čim su dosle ustaše, zatvorili su ga, a onda prebacili u logor izbjeglica iz Istočne Bosne u Alipašinom mostu kraj Sarajeva i tu je radio kao ljekar, odvojen od djece, kao Jevrejin uvijek u strahu od ustaša. O tome piše u pripovijeci "Đerdan": "Doktor je sjedio pred barakom. Sjedio je na maloj drvenoj stolici bez naslona.

Bilo je možda već i blizu ponoći. Nad cjelim Sarajevskim poljem vladala je tjeskobna tišina. I bilo je sve mirno, a puno strave…

…Noć je vedra. Zvijezde su sjajne. Daleko tamo ispod padina Jahorine, dolje u Crvenom dolu, iza Siminih golijeti, s vremena na vrijeme čuje se potmulo puškaranje. Kad god zaštekće mitraljez ili se oglasi jača eksplozija bombe. Da li je to okršaj – nocća borba izmedu naših boraca i okupatora ili to ustaše biju narod i pustoše sela?…

… Doktorova su djeca daleko, ali su nadohvat ustaških kandža, a kandže mogu svaki čas da se pokrenu, zgrče i zariju u meso…

Eto, to je bila njegova velika muka, dvije kćerke i sin (ostali su živi, srećom), i velika, teška briga, svakog dana, svakog časa, cijelog rata; ali i žalost zbog tragedije jevrejskog naroda, i tuga zbog tolikog broja zločinaca i žrtava u jednom vremenu, našem, nažalost. Toliko je bio užasnut svime što je doživio, da je, jedno vrijeme poslije rata, bio izgubio i svoju divnu vedrinu. Osudi rata i zgražanju nad zvjerstvima posvetio je i gotovo svu svoju posljeratnu djelatnost. Nije to ona nježna, bogato razuđena proza kao što su predratne pripovijetke, iako se ponekad prepoznaje po nekom bljesku, uvijek po plemenitosti i humanosti, ali je u njemu od svega jača njegova zgranutost, želja da kaže svijetu, da svjedoči protiv zla, da ispiše pomen žrtvama. Samokovlija, koji je pisao bez žurbe, u ovim svojim pripovijetkama, kao da je žurio da sve pobilježi, da nabaci što više skica i sirovih činjenica, pa će to poslije razrađivati i cizelirati kao što je to i ranije činio, ostavivši nam divne priče, svjedočanstva svoga dara i svoje dobrote. Mislio je da će imati vremena da završi sve što je namislio. Ali je smrt bila brža. Umro je početkom 1955. u pedeset šestoj godini života.

Ne mogu zaboraviti njegove posljednje časove. Vidio sam ih, na žalost, iako to nisam želio, niti sam znao da ću naići na njegovu agoniju. Otišao sam da ga posjetim u Koševskoj bolnici, znao sam da boluje od uremije, ali pojma nisam imao da je stanje teško i opasno. Znao sam u kojoj sobi leži, i ušao sam, kao i ranije. Niko me nije spriječio, niko me nije upozorio, jer nikoga nije ni bilo u sobi. Nije me dočekao ni sa osmijehom ni lijepom riječju: bio je u komi, poluotvorenih očiju, otvorenih usta, zabačene glave, krkljao je, boreći se da udahne vazduh koji mu je sve više nedostajao. – Isače! – rekao sam instinktivno, iako on nikoga više nije mogao čuti. Stajao sam kao paralisan, oduzet zbog skore smrti dragog prijatelja, užasnut slikom rasula jednog prekrasnog života, zgranut mučnim krajem čovjeka koji je toliko volio život. Ne, njemu to nije trebalo da se desi, svakome od nas ali ne njemu: zaslužio je mirniju i dostojanstveniju smrt. Drago mi je što ga niko od porodice nije vidio u tom stanju, bili su neposredno prije agonije, pričali i smijali se, i rastali se kao da je sve u najboljem redu: zapamtili su ga onako kako je izgledao uvijek, vedar i nasmijan. I ja bih volio da ga nisam vidio drukčije.

Tijelo mu je bilo izloženo u Domu kulturnih radnika, na Obali, i mnogo njegovih prijatelja i poštovalaca došlo je da mu se pokloni. Kako je i red, formiran je odbor za sahranu, sačinjen je program, predviden je red kojim će se sve odvijati, itinerer kako će sprovod prolaziti ulicama, određeno je ko će gdje govoriti, ko će nositi ordenje na plišanom jastuku iza lijesa… I sve bi bilo lijepo, ali se tada ustanovilo da nema nikakvog ordenja, da nema ni jednog jedinog ordena. Najbolji bosanski pripovijedač poslije Kočića, osim Andrića, nije imao čak ni orden svetog Save, makar petog stepena, pa ni orden kojeg bilo stepena, kao što ima pola Jugoslavije. On to nije tražio, niti mu je bilo potrebno na sprovodu, ali je zaista karakteristično za dobre ljude kakav je on bio. Poslije su njegovi poštovaoci predložili da se Dom zdravlja u Vrazovoj ulici u Sarajevu nazove njegovim imenom, jer se imenom manje zaslužnih ljudi naziva toliko škola, javnih institucija, domova, da bi bilo vrlo potrebno da se malo rasterete, a da se bar tako oda priznanje jednom čovjeku toliko zaslužnom za bosansko-hercegovačku i za jugoslovensku kulturu. Taj prijedlog je neko zaturio, i Isakovim imenom nije do danas nazvana nijedna utanova. Nema ni njegova poprsja u parku među ostalim

književnicima, nema ni njegova portreta u muzeju književnosti. Ali sve to više govori o nama nego o njemu. On je učinio ono što je mogao, učinio je mnogo, ostavio nam je svoje divne pripovijetke, koje ćemo uvijek pomenuti uz Kočićeve i Andrićeve, ako nam je stalo do istine, a što smo ga zaboravili u svemu ostalom, to je možda i slika naših tabora; njegov je najmanji, i nije važan u ključevima kojima smo toliko preokupirani.

Isaka sam upoznao 1947. godine, kod Marka Markovića, tadašnjeg direktora "Svjetlosti," u kancelariji iznad sadašnje NAME u Titovoj ulici, na prvom spratu. Brzo smo se zbližili, sva trojica. Marko je bio starinski čovjek, sav od reda, pun poštovanja za drugoga, ali je to tražio i od drugih, obazriv do krajnosti, osjetljiv za sve i na sve, pažljiv prema svakome. Isak je bio vedar, spreman na šalu, na svoj i na tuđ račun, i dobro se uklapao u svako društvo. Često smo sjedili uz kafu, razgovarali i šalili se. Isak tada nije bio urednik "Svjetlosti", postao je to docnije. (Urednici su bili Mihailo Delibašić, Emil Petrović i sam Marko Marković.) Isak je bio glavni i odgovorni urednik časopisa Život, koji je pokrenulo Državno izdavačko preduzeće "Svjetlost" 1948. godine. Sljedeće godine redakcija je proširena, urednici su, uz Isaka, postali Mladen Čaldarevic, Ilija Kecmanović, Nika Milićević i Meša Selimović. Glavni posao je, međutim, i dalje vršio Isak. Pamtim taj period života kao jedan od najvedrijih i najprijatnijih. Zbog dobrog čovjeka Isaka Samokovlije.

Published with permission from the family of Meša Selimović
Meša Selimović, Sjećanja: Memoarska proza. Beograd: Book-Marso, 2002, pp. 201-4.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.